

καὶ δὴ κατὰ τρόπον κατευθυνόμενον ῥητῶς ἐναντίον τοῦ ἰσχύοντος καὶ καταπιέζοντος αὐτὴν καθεστῶτος, θὰ ἔπρεπε νὰ εἶναι ὠργανωμένη ὑπὸ μορφὴν ἐνιαίαν. Καὶ ὅμως: τὰ πράγματα δὲν ἔχουν οὕτω. Τὸ προλεταριαῖον δὲν εἶναι πολιτικῶς ὠργανωμένον κατὰ τρόπον ἐνιαῖον. Ὑπῆρχεν ἐποχὴ, καθ' ἣν ἐξεπροσωπεῖτο τοῦτο ἐν Γερμανίᾳ πολιτικῶς ὑπὸ τριῶν κομμάτων, ἐξ ὧν μάλιστα τὰ δύο καθαρῶς ἐπαναστατικά: ὑπὸ τοῦ σοσιαλδημοκρατικοῦ, τοῦ ἀνεξαρτήτου σοσιαλιστικοῦ καὶ τοῦ κομμουνιστικοῦ κόμματος.¹⁾ Εἰς τὴν παγκόσμιον ἐκδήλωσίν του ἐξακολουθεῖ τὸ προλεταριαῖον σήμερον νὰ ἐκπροσωπῆται ὑπὸ διαφόρων κομμάτων. Καὶ ἐὰν ἡ διάκρισις τοῦ σοσιαλδημοκρατικοῦ ἀπὸ τοῦ κομμουνιστικοῦ κόμματος (διάκρισις ῥιζικὴ καὶ παγκόσμιος) θεωρηθῆ ὡς ὀφειλομένη εἰς τὸ γεγονός, ὅτι τὸ σοσιαλδημοκρατικὸν κόμμα ἐνοθεύθη ὑπὸ τῶν ἀστικῆς προελεύσεως ὀπαδῶν του, ποῦ πρέπει νὰ ἀποδοθῆ ἡ διάσπασις αὐτοῦ τοῦ κομμουνιστικοῦ κόμματος εἰς διαφόρους παρατάξεις καὶ δὴ παρατάξεις, αἱ ὁποῖαι ἀνεπτύχθησαν ἐν αὐτῷ τῷ πλαισίῳ τοῦ σοβιετικοῦ κράτους καὶ συνεδέθησαν πρὸς τὰ ὀνόματα τῶν Trotsky καὶ Stalin;

Αἱ διαιρέσεις αὐταὶ τῶν ἐκπροσωποῦντων μίαν καὶ τὴν αὐτὴν τάξιν κομμάτων δὲν ἐξηγοῦνται μόνον ἐν συνδυασμῷ πρὸς παράγοντας κινουμένους ἐν τῷ πλαισίῳ τοῦ οἰκονομικοῦ καὶ ὑλικοῦ πολιτισμοῦ, πρὸς παράγοντας δηλαδὴ ἀναγομένους κατὰ τελευταῖον λόγον εἰς τὴν κίνησιν τῶν παραγωγικῶν δυνάμεων. Ἡ σφαῖρα τῆς πολιτικῆς ζωῆς προσδιορίζεται — ἀδιάφορον, ἐὰν ὄχι κατὰ κύριον λόγον — καὶ ὑπὸ παραγόντων, οἱ ὁποῖοι, ὑπὸ τὰς αὐτὰς π.χ. οἰκονομικὰς προϋποθέσεις, ὀδηγοῦν εἰς ἀντιθέσεις καὶ ἀγῶνας. Ἐπὶ τοῦ προλεταριάτου βασιζονται σοσιαλδημοκράται καὶ κομμουνισταί. Ἀπὸ τοῦ Μαρξισμού ὀρμῶνται δογματικῶς οἱ μὲν καὶ οἱ δέ. Καὶ ὅμως: θεωρητικαὶ διαφωνίαι τῶν ἡγετῶν, διαφωνίαι ὡς πρὸς τὴν πολεμικὴν τακτικὴν, διαφωνίαι ὡς πρὸς τὴν ἐρμηνείαν λέξεων

οἰκονομικῶς ἀντικειμενικοὶ ὅροι τῆς ἐξελιγμένης κεφαλαιοκρατικῆς παραγωγῆς, ἀλλὰ χρειάζονται καὶ οἱ κατάλληλοι ἡγέται, κατάλληλος ἰδεολογικὴ προπαγάνδα κλπ. Ἐὰν ἤρχουν οἱ περὶ ὧν ἀνωτέρω ὁ λόγος οἰκονομικῶς ἀντικειμενικοὶ ὅροι, θὰ ἦτο ἀνεξήγητον, πῶς εἰς τὰς Ἑνωμένας Πολιτείας, δηλαδὴ εἰς τὴν κεφαλαιοκρατικῶς μᾶλλον ἐξελιγμένην χώραν, τὸ προλεταριαῖον δὲν ἔχει ὀργανωθῆ πολιτικῶς, τὰ δὲ κόμματα ἐν γένει στεροῦνται δεδηλωμένης ταξικῆς κατευθύνσεως.

1) Πρὸβλ. Ludwig Bergsträsser, Geschichte der politischen Parteien, Mannheim-Berlin-Leipzig 1921, σ. 111 κ.έ., ὡς καὶ σ. 124.

τινων του Μ a r x, τέλος δὲ διαφοραὶ καὶ ὡς πρὸς τὴν ψυχικὴν ἀντοχήν, τὴν ἐπαναστατικὴν ἰδιοσυγκρασίαν τῶν ἡγετῶν ἐδημιούργησαν μεταξὺ τῶν δύο τούτων κομμάτων χάσματα μεγαλείτερα ἴσως ἐκείνων, τὰ ὁποῖα χωρίζουν τοὺς ἀστούς ἀπὸ τοῦ προλεταρίου. Τὴν διάσπασιν τῶν ὀπαδῶν τοῦ T r o t s k y ἀπὸ τῶν ὀπαδῶν τοῦ S t a l i n ἐδημιούργησαν διαφοραὶ ἔτι λεπτότεραι. Αἱ διαφοραὶ τῶν δύο τούτων ἡγετῶν ὡς πρὸς τὴν στάσιν, τὴν ὁποῖαν ἔπρεπε νὰ τηρήσῃ ἡ σοβιετικὴ Ρωσσία ἀπέναντι τοῦ εἰς τὰ ἀστικά κράτη διεξαγομένου κομμουνιστικοῦ κινήματος, ὡς πρὸς τὴν τηρητέαν ἴσως ἀπέναντι τῶν Ρώσσιων χωρικῶν πολιτικὴν ἢ ὡς πρὸς τὴν θέσιν τῶν διανοουμένων εἰς τὴν πολιτικὴν ὀργάνωσιν τοῦ κομμουνισμοῦ, ἀποτελοῦν ἀπλᾶς ἐκδηλώσεις δύο ἀντιθέτων (ὡς πρὸς λεπτότητα ὅμως σημεῖα ἀντιθέτων) ἰδιοσυγκρασιῶν, αἱ ὁποῖαι ἀπλούστατα δὲν ἦτο δυνατόν—παρὰ τὴν ἀπόλυτον ταυτότητα τῆς ταξικῆς τῶν ἰδεολογίας—νὰ συμβιβασθοῦν. Ἦτο μοιραῖον νὰ χωρίσουν. Καὶ παρέσυραν εἰς τὸν χωρισμὸν καὶ ἄλλους, αὐτοὺς τοὺς κομμουνιστὰς προλεταρίου. Ἡ κοινότης τῶν ὑλικῶν συμφερόντων λησμονεῖται καὶ ὑποχωρεῖ πρὸ καθαρῶς πολιτικῶν καὶ μὴ δυναμένων νὰ ἀναχθοῦν εἰς οἰκονομικὰ ἔλατήρια διαφορῶν. Τὸ προλεταριάτον ὡς τάξις ἐξαφανίζεται ἐν πολλοῖς πρὸ τῶν διαφόρων πολιτικῶν κομμάτων, τὰ ὁποῖα, ἐν ᾧ ἰσχυρίζονται, ὅτι τὸ ἐκπροσωποῦν, τὸ διασποῦν καὶ τὸ χωρίζουν. Καὶ ὁ ἀγὼν τῶν τάξεων λαμβάνει ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῆς ὅλης αὐτῆς καταστάσεως παράδοξον μορφήν. Δὲν ἐμφανίζεται ὡς ἀμιγῆς ἀγὼν τάξεων. Εἶναι ἐν πολλοῖς καθαρῶς πολιτικὸς καὶ ἐστερημένος ἀμέσου τοῦλάχιστον ταξικοῦ χαρακτῆρος ἀγὼν. Καὶ ἐν ᾧ αἱ τάξεις ὡς τοιαῦται παλαίουν βεβαίως πρὸς ἀλλήλας, ἀλλὰ δὲν ἔχουν, ἐστερημένοι ὀργανώσεως, φωνὴν διὰ νὰ ἀκουσθοῦν, ἢ φωνή, τὴν ὁποῖαν προκαλοῦν τεχνητῶς διὰ τῆς πολιτικῆς τῶν ὀργανώσεως, προδίδει ἐν πολλοῖς τὰ συμφέροντά των, γεννᾷ ἀφ' ἑαυτῆς ἀντίλογον, διασπᾶται, συγχέεται πρὸς ἄλλας, ξένας πρὸς τὰ συμφέροντα τῆς τάξεως φωνάς. Καὶ ἐμφανίζεται εἰς τὴν ἐπιφάνειαν πλέον τῆς ζωῆς ὁ ἀγὼν τῶν τάξεων παραμορφούμενος, παραβιαζόμενος, ἐμφανίζεται ἐν πολλοῖς—καὶ ὅταν ἀκόμη διεξάγεται ὑπὸ δεδηλωμένων ταξικῶν κομμάτων—ὡς ἀγὼν καθαρῶς πολιτικός, ὡς ἀγὼν χρησιμοποιοῦν ἐν πολλοῖς ὡς πρόσχημα τὰς ταξικὰς ἀντιθέσεις, προσδιοριζόμενος δὲ πολλάκις ἰδιαιτέρως ὑπὸ παραγόντων ἄλλων.

Ἴσως ὀντιταχθῆ ὑπό τινων εἰς τὰ ἀνωτέρω ἐν σχέσει πρὸς τὴν περίπτωσιν τοῦ προλεταριάτου λεχθέντα, ὅτι κατὰ βάθος καὶ «κατὰ ἐλευταῖον λόγον»—(αὐτὸς ὁ «τελευταῖος λόγος» καταντᾷ πολλάκις τὸ

μυστηριωδέστερον τῶν ἀλόγων αἰτίων)—ἀνάγονται αἱ ἐν τῷ πλαισίῳ αὐτοῦ τοῦ κομμουνισμοῦ προκύψασαι ἀντιθέσεις, συγκεκριμένως καὶ κυρίως αἱ μεταξὺ Stalin καὶ Trotsky, εἰς οἰκονομικῶς προσδιωρισμένας διαφορὰς εἰς αὐτὴν τὴν τάξιν τοῦ προλεταριάτου. Κατὰ τὴν ἄποψιν αὐτὴν, τὸ προλεταριάτον δὲν πρέπει νὰ θεωρηθῇ ὡς τάξις ἐνιαία, τὰ δὲ κόμματα, τὰ ὁποῖα προκύπτουν ἐκ τῶν κόλπων του, προκύπτουν οὐχὶ καθ' ὑπέρβασιν τῆς θεωρίας, καθ' ἣν τὰ κόμματα ἀντιστοιχοῦν πάντοτε εἰς ὠρισμένας τάξεις, ἀλλ' ἐν πλήρει πρὸς τὴν θεωρίαν ταύτην συμφωνίᾳ. Δὲν πρόκειται νὰ ἀντικρούσωμεν τὴν ἄποψιν ταύτην διεξοδικῶς, διότι δὲν εἴμεθα κἄν εἰς θέσιν νὰ τὴν παρακολουθήσωμεν εἰς τοὺς «τελευταίους λόγους» τῆς. Ἀρκούμεθα εἰς τὸ νὰ τονίσωμεν τὸ ἑξῆς: ἐκτὸς τοῦ ὅτι τοιαύτη τις ἄποψις στρέφεται ἐν ὄνοματι τοῦ Μαρξισμοῦ κατ' αὐτοῦ τοῦ «Μαρξισμοῦ», διότι κλονίζει τὴν περὶ ἐνότητος τοῦ προλεταριάτου ἀρχὴν, ἐφ' ἧς βασίζεται ἡ ἐπαναστατικὴ τοῦ Marx θεωρία, —ἐκτὸς τούτου, ἀνατρέπει αὕτη καὶ πᾶσαν σοβαρὰν βᾶσιν συζητήσεως. Ἐὰν δομηθῶμεν ἐκ τῆς ἀρχῆς, ὅτι πᾶν κόμμα ἀντιστοιχεῖ καὶ εἰς ὠρισμένην κοινωνικὴν τάξιν, θὰ φθάσωμεν εἰς τὸ παράδοξον συμπέρασμα, τὸ ὁποῖον δι' οὐδεμιᾶς παραπομπῆς εἰς τὸν «τελευταῖον λόγον» δικαιολογεῖται, εἰς τὸ συμπέρασμα συγκεκριμένως, ὅτι εἶναι ἀπροσδιόριστος τῶν κοινωνικῶν τάξεων ὁ ἀριθμὸς καὶ ἡ ὑπαρξίς, ὅτι πᾶν, ἐκ τυχαίων πολλάκις κοινοβουλευτικῶν διαπληκτισμῶν προκύπτον κόμμα ἀνατρέπει καὶ τὴν ταξικὴν τῆς κοινωνίας μορφήν, δημιουργουμένων ἢ διαλυομένων τῶν τάξεων κατὰ τὰς ἰδιοτροπίας τῶν συντασσόντων ἢ καὶ παραβιαζόντων τὴν ἡμερησίαν διάταξιν τῶν κοινοβουλίων ἀνθρώπων. Γνωρίζομεν βεβαίως εὐτυχῶς ἐκ τῶν προτέρων τί θὰ μᾶς ἀντιτάξουν οἱ Μαρξισταί. Θὰ μᾶς εἴπουν, εἰρωνευόμενοι ταῦτοχρόνως τὴν ἀφέλειαν τῶν συλλογισμῶν μας, ὅτι τὰ οὕτω πως προκύπτοντα κόμματα ἀποτελοῦν ἀπλῶς παρεκκλίσειν ἀπὸ τῆς ὑπὸ τῶν πραγματικῶν συνθηκῶν ἐπιβαλλομένης γραμμῆς, ἀποτελοῦν ψεύδη ἰδεολογικὰ ἢ ἔστω πλάνας. Εἰς τὴν προβληθησομένην ὁμως τυχὸν τοιαύτην παρατήρησιν ἔχομεν νὰ ἀπαντήσωμεν ὡς ἑξῆς: αἱ παρεκκλίσεις ἀκριβῶς αὐταί, τὰ ἰδεολογικὰ ψεύδη καὶ αἱ πλάνας, τὰ ἐπὶ τούτων δηλαδὴ βασιζόμενα ἐν πολλοῖς κόμματα εἶναι ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα διεξάγουν τοὺς ἀγῶνας καὶ συνιστοῦν τὴν πολιτικὴν πραγματικότητα, ἔστω καὶ κατὰ παράβασιν τῆς συνταγῆς, τὴν ὁποῖαν δίδουν εἰς αὐτὴν οἱ Μαρξισταί. Ὅταν μελετῶμεν ὡς κοινωνιολόγοι τὴν πραγματικότητα, πρέπει νὰ τὴν παραδεχθῶμεν ὑφ' ἣν, παρεφθαρμένην, ἐσφαλμένην ἔστω μορφήν προβάλλει καὶ οὐχὶ ὡς

θὰ ἔπρεπε, αἰρομένης πάσης πλάνης, νὰ προβάλλῃ. Ἡ δὲ πραγματικότης μᾶς διδάσκει, ὅτι τὰ κόμματα δὲν ἀντιστοιχοῦν πάντοτε καὶ κατ' ἀνάγκην πρὸς ὠρισμένα ταξικὰ συμφέροντα, ὅτι καὶ ἐκεῖνα ἀκόμη, τὰ ὁποῖα ἐμφανίζονται ὡς κόμματα ταξικὰ καὶ διεξάγουν ἐπὶ τῇ βάσει αὐτοῦ τοῦ προγράμματός τῶν ταξικὸν ἀγῶνα, δὲν ἀποτελοῦν πάντοτε καὶ κατ' ἀνάγκην τοὺς ὁ ρ θ ο ὺς διερμηνεῖς καὶ μόνον τοὺς διερμηνεῖς ταξικῶν συμφερόντων. Οὕτω μόνον ἐξηγεῖται, πῶς μία καὶ ἡ αὐτὴ τάξις καὶ δὴ αὐτὴ αὐτὴ ἡ «ἀδιαφοροποίητος» ὡς πρὸς οὐσιώδη τοῦλάχιστον συμφέροντα τάξις τῶν καταπιεζομένων ἐκπροσωπεῖται πολλάκις ὑπὸ διαφόρων κομμάτων, τὰ ὁποῖα παλαίουں μάλιστα καὶ ἐναντίον ἀλλήλων. Καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν ἄλλωστε ἐκείνην, καθ' ἣν ἡ ἰδεολογία κόμματός τινος πηγάζει ἀπ' εὐθείας ἐκ τῶν συμφερόντων ὠρισμένης τάξεως, μοιραῖον εἶναι νὰ παρασύρῃ ἡ ἰδεολογία αὕτη τὸ κόμμα καὶ ἔξω τοῦ διαγραφομένου ὑπὸ τῶν συμφερόντων τῆς τάξεως πλαισίου. Ὁ *Gustav Radbruch* προβαίνει εἰς τὴν ἐξῆς λεπτὴν παρατήρησιν: «ὅπως τῶν πνευμάτων, οὕτω καὶ τῶν ἰδεολογιῶν ἡ φύσις συνίσταται εἰς τὸ ὅτι δὲν δύναται ὁ καλέσας αὐτὰς νὰ τὰς ἀπολύσῃ κατ' ἀρέσκειαν, εἰς τὸ ὅτι, ἀπαξ κληθεῖσαι πρὸς ἐξυπηρέτησιν μόνον καὶ μόνον τοῦ συμφέροντος, ἐξακολουθοῦν νὰ ἀσκοῦν τὴν ἐπίδρασίν των καὶ ὅταν παύσουν νὰ ἐξυπηρετοῦν τὸ συμφέρον, θέτουσαι μάλιστα τοῦτο εἰς τὴν ὑπηρεσίαν των. . . .».¹⁾

1) Πρβλ. *Gustav Radbruch*, Grundzüge der Rechtsphilosophie, Leipzig 1914, σ. 97. Εἰς τὴν τελευταίαν, ὡς πρὸς τὴν μορφήν καὶ τὸ περιεχόμενόν της (οὐχὶ ὅμως ὡς πρὸς τὴν φιλοσοφικὴν κατεύθυνσιν) τροποποιηθεῖσαν ἐκδοσιν τοῦ ἀνωτέρω ἔργου του (πρβλ. *Rechtsphilosophie*, Leipzig 1932) ἐπαναλαμβάνει ὁ *Radbruch* τὴν ἐν τῷ κειμένῳ παρατεθεισαν ὑφ' ἡμῶν φράσιν του, ἀναλύων αὐτὴν ἀπλῶς περισσότερον. Καὶ ἡ νέα διατύπωσις τῶν σκέψεών του εἶναι τόσον ὀξεῖα καὶ ἐπιτυχής, ὥστε ἀξίζει νὰ παρατεθῇ καὶ αὕτη ἐνταῦθα. Ὁρμώμενος ὁ *Radbruch* ἐκ τῆς παρατηρήσεως, ὅτι τὸ πολιτικὸν κόμμα—καὶ ὅταν ἀκόμη συνέστη ἐπὶ τῇ βάσει ταξικοῦ τινος συμφέροντος—δημιουργεῖ ἰδεολογίαν, δι' ἧς προσκαλεῖ καὶ καθιστᾷ ὀπαδοὺς καὶ ἀνθρώπους, οἱ ὁποῖοι προσχωροῦν εἰς αὐτό, κινούμενοι ὑπὸ τῆς ἰδέας καὶ οὐχὶ ὑπὸ τοῦ συμφέροντος, χειραφετουμένης σὺν τῷ χρόνῳ καὶ κατ' ἀνάγκην τῆς ἰδέας ἀπὸ τοῦ ταξικοῦ ἔστω κατ' ἀρχὰς προσδιορισμοῦ της, καταλήγει εἰς τὸ ἐξῆς συμπέρασμα: «Ἀπὸ τῆς στιγμῆς, καθ' ἣν τὸ συμφέρον ἐπικαλεῖται τὴν ἰδέαν, παραδίδεται μὲ τὴν σειρὰν του καὶ αὐτὸ εἰς τὴν λογικὴν τῆς ἰδέας ταύτης, ἡ ὁποῖα πλέον ἀναπτύσσεται περαιτέρω διὰ τῆς ἰδίας της νομοτελείας, πιθανῶς μάλιστα καὶ ἐναντίον τοῦ συμφέροντος, τὸ ὁποῖον ἐζήτησε νὰ ὑπηρετηθῇ δι' αὐτῆς. Τὰ πνεύματα, ὡς καὶ τὰ φαντάσματα δύναται τις ἕως νὰ προσκαλῇ κατ' ἀρέσκειαν, δὲν δύναται ὅμως καὶ νὰ ἀπο-

Ὁ Robert Michels, μελετῶν τὸ πρόβλημα τῆς σχέσεως μεταξὺ κοινωνικῶν τάξεων καὶ πολιτικῶν κομμάτων, τονίζει ὀρθῶς, ὅτι εἰς τὴν λεγομένην «συνδικαλιστικὴν» σχολὴν τῶν σοσιαλιστῶν, σχολὴν συνδεομένην κυρίως πρὸς τὰ ὀνόματα τῶν Georges Sorel, Arturo Labriola καὶ Edouard Berth, ὀφείλομεν τὴν ἐπὶ τῆ βάσει λεπτομεροῦς ἀναλύσεως τῶν ἀπαρτιζόντων τὰ πολιτικὰ κόμματα κοινωνικῶν στοιχείων γενομένην κατάρριψιν τῆς πεπλανημένης θεωρίας,¹⁾ καθ' ἣν κόμμα καὶ κοινωνικὴ τάξις εἶναι ἔννοιαι ταυτόσημοι.²⁾ Τονίζει δὲ ὁ Michels, ὅτι: «καὶ ἐὰν ἀκόμη ὀφείλῃ πολλάκις τὸ κόμμα τὴν γένεσίν του εἰς ταξικὴν τινα ἐνότητα, ἀποτελεῖ ἐν τούτοις ἐν τῇ πολιτικῇ πραγματικότητι αὐτοῦ κυρίως ἰδεολογικὸν μορφολογικὸν σχηματισμόν, διότι τὸ κίνητρον, τὸ ὁποῖον ὤθει τοὺς μεμονωμένους πολίτας εἰς τὸ νὰ γίνουν ὀπαδοὶ πολιτικοῦ τινος κόμματος, δέον νὰ ἀναζητηθῇ εἰς τὸν λόγον, ὅτι συμφωνοῦν πρὸς ὠρισμένον πρόγραμμα, δηλαδὴ πρὸς ὠρισμένον σύμπλεγμα ἰδεῶν, αἱ ὁποῖαι δυνατὸν νὰ εἶναι ἀνεξάρτητοι ἀπὸ τοὺς οἰκονομικοὺς ὅρους διαβιώσεως ἐκείνου, ὁ ὁποῖος τὸ ἀσπάζεται, ἀδιάφορον βεβαίως, ἐὰν οἱ περὶ ὧν ὁ λόγος οἰκονομικοὶ ὅροι δὲν παύουν νὰ ἐπηρεάζουν καὶ περαιτέρω ἀσυνειδήτως τὴν στίασιν τῶν ὀπαδῶν τοῦ κόμματος³⁾». Ταῦτα δὲ—τὰ ἀπολύτως

πέμπη κατ' ἀρέσκειαν. Ἐὐ συμφέρον δὲν δύναται νὰ ὑπηρετηθῇ ὑπὸ τῆς ἰδέας, χωρὶς νὰ ὑπηρετήσῃ καὶ αὐτὸ τὴν ἰδέαν» (πρβλ. Radbruch, ἐνθ' ἄν., σ. 59). Διὰ νὰ ἐκτιμήσῃ ὁ ἀναγνώστης πλήρως τὴν ἔκτασιν, τὴν ὁποῖαν ἔχει ἢ προσλαμβάνει ἔστω ἐκ τῶν ὑστέρων ἢ αὐτοτελῆς φιλοσοφικὴ βάσις τῶν πολιτικῶν (κομματικῶν) ἰδεολογιῶν, παραπέμπομεν κυρίως εἰς τὴν ἀνάπτυξιν, τὴν ὁποῖαν ἀφιερώνει εἰς τὰς πολιτικὰς ἰδεολογίας ὁ Julius Binder, ἀνάπτυξιν, εἰς τὴν ὁποῖαν, ἀγνοουμένου ἀπολύτως παντὸς κοινωνικοῦ τῶν ἰδεῶν προσδιορισμοῦ, προβάλλουν αἱ πολιτικαὶ κατευθύνσεις ὑπὸ τὴν ἄμεσον καὶ ἀποκλειστικὴν τῆς ἰδέας νομοτέλειαν. Πρβλ. Julius Binder, Philosophie des Rechts, Berlin 1925, σ. 288 κ. ἑ.

1) Πρέπει πάντως νὰ τονισθῇ, ὅτι σήμερον πολλοὶ αὐτῶν τούτων τῶν Μαρξιστῶν ἔχουν ἐγκαταλείψει τὴν ἀνωτέρω θεωρίαν. Πρβλ. π.χ. Heinrich Cunow, ἐνθ' ἄν., σ. 350.

2) Ἡ πεπλανημένη αὕτη θεωρία δὲν ἔχει βεβαίως διατυπωθῆ ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Marx, διετυπώθη ὁμως τὸ πρῶτον, ἐν ἀμέσῳ ἀναφορᾷ πρὸς τὴν ὅλην διδασκαλίαν τοῦ Marx ὑπὸ τοῦ Edouard Bernstein. Πρβλ. E. Bernstein, Zur Theorie und Geschichte des Sozialismus, Berlin 1904. Ὁ Franz Oppenheimer ὑπεστήριξεν, ὡς γνωρίζομεν ἤδη ἐκ τῆς γενομένης ἐν τῷ κειμένῳ ἀναπτύξεως, κατὰ τὸν ἀκραιφνέστερον δυνατὸν τρόπον τὴν περὶ ἧς ὁ λόγος θεωρίαν.

3) Πρβλ. Robert Michels, ἐνθ. ἄν. σ. 35.

ὀρθά—τονίζει ὁ Michels, ὁμιλῶν συγκεκριμένως περὶ τῶν κομμάτων, τὰ ὅποια ἔχουν ἐν πολλοῖς δεδηλωμένον ταξικὸν χαρακτῆρα. Ἐὰν ἐπεκτείνωμεν τὰς παρατηρήσεις μας, περιλαμβάνοντες εἰς αὐτὰς καὶ τὰ κόμματα, τὰ ὅποια δὲν διεκδικοῦν τὸν χαρακτῆρα τοῦτον καὶ ἐμφανίζονται σχηματιζόμενα περὶ ὠρισμένα πρόσωπα, ἐξαρτώμενα δὲ συγκεκριμένως ἐκ τῆς ἀντοχῆς, τὴν ὁποίαν ἐπιδεικνύουν τὰ πρόσωπα ταῦτα εἰς τὸ νὰ συζητοῦν περὶ ἑαυτὰ τοὺς φίλους καὶ ὀπαδούς, πρέπει ἔτι ὀλιγώτερον νὰ ἀμφιβάλωμεν περὶ τῆς ὀρθότητος τῶν ὑπὸ τοῦ Michels γενομένων παρατηρήσεων. Τὶ ὑπῆρξε π.χ. εἰς τὴν νεωτέραν Ἑλλάδα ἀνέκαθεν τὸ κύριον κίνητρον, τὸ ὅποιον ὤθει τοὺς ἐκλογεῖς—καὶ δὴ ἀδιακρίτως ταξικῆς προελεύσεως—εἰς τὸ νὰ περιβάλλουν διὰ τῆς ἐμπιστοσύνης των τοὺς πολιτικοὺς ἡγέτας; Μέχρι σήμερον σχεδόν, κυρίως ὅμως μέχρι τῆς στιγμῆς, καθ' ἣν ἦ πρὸς γενικώτατα ἔθνη—ιδίᾳ δὲ ἐξωτερικῆς πολιτικῆς—ζητήματα συνδυασθεῖσα ὀξεία μεταξὺ βενιζελισμοῦ καὶ ἀντιβενιζελισμοῦ ἀντίθεσις, εὐεργετικῶς ἀπὸ τῆς ἐπόψεως ταύτης ἐπιδράσασα, προεκάλεσε διαφορὰς μᾶλλον ἢ ἥττον ἰδεολογικάς, ἢ καθαρῶς ἰδιωτικὴ συναλλαγή, ἢ ἐξυπηρέτησις ὑλικῶν ἢ ἠθικῶν συμφερόντων ὡθεὶ καὶ ὡθει ἐν πολλοῖς καὶ σήμερον τὸν προλετάριον—εἰς τὸ νὰ εἰσέρχεται μαζὶ μὲ τὸν ἄστυν εἰς τὸ «σαλόνι» τοῦ πολιτευομένου.) Ὁ Μ. Thouvenel, ὁ προσεκτικὸς οὗτος παρατηρητῆς τῆς μετὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1843 δημιουργηθείσης ἐν Ἑλλάδι πολιτικῆς καταστάσεως, ἐτόνισεν ἤδη ἔκτοτε τὰς ἀνωτέρω ἐν σχέσει πρὸς τὴν νεοελληνικὴν πολιτικὴν ζωὴν ἀληθείας.) Ἐὰν ἦτο ἀδύνατος ἡ συνεργασία καὶ ἁρμονία μεταξὺ τοῦ Κωλέττη καὶ τοῦ Μεταξᾶ—(οὗτοι ἀπετέλεσαν, μετὰ τοῦ Ἀ. Μαυροκορδάτου, τοὺς ἡγέτας τῶν τριῶν κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην κομμάτων)—, τοῦτο ὀφείλετο, ὡς τονίζει ὁ Thouvenel,²⁾ εἰς τὸ ὅτι οἱ εἰς τὴν κατάληψιν θέσεων ἀποβλέποντες ὀπαδοὶ των ἦσαν ὑπὲρ τὸ δέον πολυπληθεῖς καὶ δὲν ἠδύναντο ρυθικῶς τῷ λόγῳ νὰ συμβιβασθοῦν μεταξὺ των. Ἡ πολιτεία κατακτᾶται (ὡς κατάκτησιν ἀντιλαμβάνονται τὰ ἑλληνικὰ

1) Βλέπε λεπτομερεῖς ὡς πρὸς τὴν πολιτικὴν ζωὴν τοῦ τόπου μας παρατηρήσεις εἰς τὸ ἄρθρον ἡμῶν περὶ τῆς «μορφῆς τῆς νεοελληνικῆς κοινωνίας», τὸ δημοσιευθὲν εἰς τὸν περιλαμβάνοντα τὰ εἰς τὴν Ἑλλάδα εἰδικῶς ἀναφερόμενα θέματα τελευταῖον τόμον τῆς «Μεγάλης ἑλληνικῆς ἐγκυκλοπαιδείας».

2) Πρβλ. Μ. Thouvenel, La Grèce du Roi Othon, Paris 1890, σ. 129 κ. ἑ.

3) Thouvenel, ἐνθ' ἀν. σ. 132.

κόμματα τὴν κατάληψιν τῆς ἐξουσίας), κατακτωμένης δὲ τῆς πολιτείας, ἐπακολουθεῖ ἡ διανομὴ τῶν λαφύρων. Ἐναλόγως τῆς ἐπαρκείας τούτων καὶ τῆς σχέσεως μεταξὺ ζητήσεως καὶ προσφορᾶς γεννῶνται, διατηροῦνται ἢ θνήσκουν τὰ κόμματα, κανονίζεται ἐν μέρει καὶ σήμερον ἀκόμη ἡ τύχη τῶν ἑλληνικῶν κομμάτων. Τοῦτο δὲ συμβαίνει καὶ ἀλλαχοῦ—ὑπὸ μορφὴν μάλιστα ἀσυγκρίτως χειροτέραν εἰς αὐτὰς τὰς Ἑνωμένας Πολιτείας¹⁾—, συμβαίνει δηλαδὴ παντοῦ, ὅπου τὰ κόμματα, ἐμφανιζόμενα ὡς προσωπικὰ ἢ μᾶλλον, ὅπως τὰ ὀνομάζει ὁ Max Weber, ὡς «Partonage - Parteien», ἀποβλέπουν κυρίως εἰς τὸ νὰ ἐξασφαλίσουν δύναμιν εἰς τὸν ἀρχηγὸν καὶ θέσεις ἢ οἵαδήποτε (ὄχι μόνον μετεκλογικὰ, ἀλλὰ καὶ προεκλογικὰ, ἐκ δωροδοκιῶν²⁾ προερχόμενα) πλεονεκτήματα εἰς τοὺς ὀπαδούς. Ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος τὸν ἀγῶνα τοιούτων κομμάτων ζητεῖ νὰ ἀναγάγῃ εἰς ἀντιθέσεις ταξικὰς, δὲν βλέπει ἀπλούστατα τὴν πραγματικότητα. Εἰς αὐτὴν τὴν κοιτίδα τοῦ κοινοβουλευτισμοῦ, εἰς τὴν Ἀγγλίαν, ἡ παλαιὰ διαίρεσις τοῦ κοινοβουλίου εἰς δύο κόμματα, εἰς τὰ τῶν «Tories» καὶ «Whigs», δὲν ἀνταπεκρίνετο, ὡς ἐτόνισεν ἄλλοτε αὐτὸς ὁ Macaulay,³⁾ εἰς κοινωνικὴν τοῦ λαοῦ διαίρεσιν. Τὰ δύο παλαιὰ ἀγγλικὰ κόμματα, παρὰ τὴν τυπικὴν μετονομασίαν τοῦ ἑνὸς μὲν εἰς κόμμα συντηρητικόν, τοῦ ἄλλου δὲ εἰς φιλελεύθερον, διεκρίνοντο (καὶ διακρίνονται) ἀπ' ἀλλήλων οὐχὶ ἐπὶ τῇ βάσει κριτηρίου ἰδεολογικοῦ, ἀλλ' ἐπὶ τῇ βάσει κυρίως τῆς

1) Πρβλ. Max Weber, ἐνθ' ἄν. σ. 168.—Ἐπιτυχεῖς τινες παρατηρήσεις περὶ τῶν κομμάτων εἰς τὰς Ἑνωμένας Πολιτείας ὑπάρχουν εἰς τὸ βιβλίον τοῦ Carl Jentsch, Die Partei, Frankfurt a/M. 1909, σ. 55 κ. ἑ.

2) Τῆς δωροδοκίας αἱ «λαμπρότεραι» ἱστορικαὶ σελίδες ἀφοροῦν ἐπίσης τὴν πολιτικὴν ζωὴν τῶν Ἑνωμένων Πολιτειῶν. Ἐκάστη ἐκλογὴ στοιχίζει ἑκατομμύρια δολλαρίων, τὰ ὅποια προσφέρονται ἀπὸ τὰ ἐξασφαλίζοντα οὕτω τὴν «εὐνοίαν» τοῦ προεδρικοῦ μελλονύμφου «τράστ». Ὁ Ἀμερικανὸς κοινωνιολόγος Edward A. Ross, ὁμολογῶν, ὅτι ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν συμβαίνει εἰς διαφόρους βορειοαμερικανικὰς πολιτείας νὰ καταλαμβάνεται ἡ ἀρχὴ διὰ δωροδοκίσεως τῶν ἐκλογέων, θεωρεῖ τοὺς νεοπολιτογραφομένους μετανάστas ὡς τοὺς μᾶλλον ἐπιρρεπεῖς εἰς τὸ νὰ πωλοῦν τὴν ψῆφον των. Πάντως ὁ Ross χαρακτηρίζει ὡς κλασσικὴν χώραν τῆς δωροδοκίας τὴν Χιλήν. Πρβλ. Edward A. Ross, ἐνθ' ἄν., σ. 120.

3) Πρβλ. Carl Jentsch, ἐνθ' ἄν., σ. 58.—Λεπτομερῆ ἔρευναν περὶ τῆς κοινωνικῆς συνθέσεως τῆς βουλῆς τῶν κοινοτήτων περιέχει ἡ μελέτη τοῦ Karl Loewenstein; Zur Soziologie der parlamentarischen Repräsentation in England nach der grossen Reform: Das Zeitalter der Parliamentsouveränität (1832—1867), ἐν «Archiv für Sozialwissenschaft und Sozialpolitik», 51. Band, 3. Heft, 1924, σ. 654 κ. ἑ.

παραδόσεως, ἡ ὁποία ἄλλας μὲν τῶν οἰκογενειῶν τῆς ἀνωτέρας τάξεως προσεκόλλησεν εἰς τοὺς συντηρητικούς, ἄλλας δὲ εἰς τοὺς «λεγόμενους» φιλελευθέρους.¹⁾ Αἱ μεταρρυθμίσεις τοῦ ἐκλογικοῦ δικαίου, αἱ ὁποῖαι ἤρχισαν ἀπὸ τοῦ ἔτους 1832, ἐνεφάνισαν ἀμφοτέρωθεν τὰ κόμματα πλειοδοτοῦντα ἐναλλάξ εἰς φιλελευθέρους πρὸς τὸν λαὸν ὑποσχέσεις, τῆς πονηρᾶς ταύτης καὶ ὑστεροβούλου τακτικῆς περιορισάσης τὰ μέσα καὶ κατώτερα τοῦ λαοῦ στρώματα—τοῦλάχιστον μέχρι τῆς στιγμῆς, καθ' ἣν ἐνεφανίσθη τὸ ἐργατικὸν κόμμα—εἰς τὸ νὰ ἱκανοποιῶνται μὲ ὅσα δικαιώματα παρεῖχεν εἰς αὐτὰ κατὰ συγκατάβασιν ἢ οἰκονομικῶς κρατοῦσα καὶ τὸν ὑποπτὸν τύπον τοῦ πουριτανοῦ «φιλανθρωπῶν» εἰς ἀγαθὴν ποσότητα παραγαγοῦσα τάξις. Ἄλλὰ καὶ αὐτὸ τὸ περὶ τὰ τέλη τοῦ παρελθόντος αἰῶνος σχηματισθὲν «ἐργατικὸν κόμμα», ἂν καὶ προῆλθεν ἐν μέρει ἱστορικῶς ἀπὸ ἐντεταλμένους ἀντιπροσώπων τῶν «Trade Unions» εἰς τὴν βουλὴν τῶν κοινοτήτων, ἐχειραφετήθη σὺν τῷ χρόνῳ ἀπὸ τὴν στενὴν ταξικὴν βᾶσιν, ἀφ' ἧς ὠρμήθη, ἠκολούθησε δὲ καὶ αὐτὸ—ὅπως ἀκολουθοῦν κατ' ἀνάγκην ὅλα, δηλαδή· καὶ τὰ ἀμιγέστερα ταξικὰ κόμματα—ἐξέλιξιν ἐμφανίζουσαν τὸν πολιτικὸν ἀγῶνα τοῦ ἐν πολλοῖς ἀσχετον πρὸς τὸν ταξικὸν ἀγῶνα μιᾶς μόνης κοινωνικῆς τάξεως.

51.— Ἐὰν οἱ ὁπαδοὶ τοῦ συνδικαλιστικοῦ σοσιαλισμοῦ ἢ μᾶλλον τοῦ ἐπαναστατικοῦ συνδικαλισμοῦ ἀνήγαγον θεωρητικῶς τὰς ἐπαγγελματικὰς τῶν ἐργατῶν ὀργανώσεις εἰς τοὺς κυρίους φορεῖς τοῦ προλεταριακοῦ ἀγῶνος, τοῦτο ὀφείλεται ἀκριβῶς εἰς τὸ γεγονός, ὅτι, ἐκτιμήσαντες ὀρθῶς τὴν ἐννοίαν τοῦ πολιτικοῦ κόμματος, κατέληξαν εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι διὰ τῶν κομμάτων διαστρέφεται καὶ νοθεύεται ἡ πάλιν τῶν τάξεων, εἰσχωρούντων—ὡς διεπιστώθη καὶ ὑφ' ἡμῶν—εἰς τὴν πάλιν ταύτην στοιχείων ξένων πρὸς τὴν ταξικὴν πραγματικότητα.²⁾ Ὁ Arturo Labriola μάλιστα, εἰς τῶν κυριωτέρων θεωρητικῶν ἀντιπροσώπων τοῦ ἐπαναστατικοῦ συνδικαλισμοῦ, προσπαθεῖ νὰ ἀνεύρη:

1) Πρβλ. Carl Jentsch, ἐνθ' ἀν., σ. 65 κ. ἐ.— Πάντως καὶ αὕτη ἡ ἐκ παραδόσεως προσκόλλησις εἰς ὠρισμένον κόμμα ἦτο ἐν πολλοῖς—ἰδίᾳ ἀπὸ τοῦ 1846 μέχρι τῆς μεγάλης ἐκλογικῆς μεταρρυθμίσεως τοῦ ἔτους 1867—τυπικῆ, λαμβανομένου ὑπ' ὄψιν, ὅτι οἱ βουλευταί, μὴ πειθαρχοῦντες εἰς κόμματα, ἐπήφιζον κατὰ τὰς προσωπικὰς των πεποιθήσεις. Πρβλ. σχετικῶς Karl Loewenstein, ἐνθ' ἀν., σ. 695 κ. ἐ.

2) Πρβλ. προχείρως τὴν σύντομον, ἀλλὰ καλὴν καὶ πλήρη ἀνάπτυξιν τῆς θεωρίας τῶν ἐπαναστατικῶν συνδικαλιστῶν, ἣν ἐπιχειρεῖ ὁ Edmund Laskine, Le socialisme suivant les peuples, Paris 1920, σ. 73 κ. ἐ.

εἰς τὰ ἔργα αὐτοῦ τοῦ *Marx* φράσεις ἐνισχυούσας τὴν ἀποψίν του, φράσεις χαρακτηρίζουσας τὰς συνδικαλιστικὰς τῶν ἔργατῶν ὀργανώσεις ὡς τοὺς κυρίους φορεῖς τοῦ προλεταριακοῦ ἀγῶνος, προσπαθεῖ δηλαδή νὰ ἐμφανίσῃ τὸν ἐπαναστατικὸν συνδικαλισμὸν ὡς τὸν «ἱστορικὸν καὶ λογικὸν κληρονομὸν τοῦ Μαρξισμού». ¹⁾

Ἐνταῦθα δὲν ἐνδιαφέρει ἡμᾶς ἀμέσως, εἰὰν ὑπάρχουν ἢ ὄχι εἰς τὰ ἔργα τοῦ *Marx* φράσεις ἐνισχύουσαι τὴν ἀποψίν τοῦ ἐπαναστατικοῦ συνδικαλισμοῦ καὶ ποία ἢ τῶν φράσεων τούτων σημασία. Τὸ γεγονός, ὅτι ὁ *Marx* ὑπῆρξεν ὁ ἐμπνεύσας ἰδεολογικῶς τὸ ἱδρυθὲν ἐν Γερμανίᾳ τύποις μὲν ἐν ἔτει 1863, κατ' οὐσίαν δὲ ἐν ἔτει 1875 σοσιαλδημοκρατικὸν κόμμα, ²⁾ δημιουργήσας αὐτὸς διὰ τῆς ἐμμέσου (δηλαδή μεσῶ τῶν *Bebel* καὶ *Wilhelm Liebknecht*) προσωπικῆς συμβολῆς του τὰς ἰδεολογικὰς προϋποθέσεις τῆς ὑπάρξεως τούτου, ἀρκεῖ διὰ νὰ μᾶς ὀδηγήσῃ εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι ὁ *Marx* ἐθεώρει τὸν ἀγῶνα τοῦ προλεταριάτου ὡς δυνατὸν κυρίως διὰ τῆς πολιτικῆς ὀργανώσεως τούτου. Ὁ *Marx* ἔμεινε κατὰ βάθος μέχρι τῆς τελευταίας του στιγμῆς πιστὸς εἰς τὴν διατυπωθεῖσαν ἤδη ἐν τῷ «κομμουνιστικῷ μανιφέστῳ» ἀποψίν, καθ' ἣν «πᾶς ταξικὸς ἀγὼν ἀποτελεῖ ἀγῶνα πολιτικόν» καὶ καθ' ἣν ἡ φράσις «τὸ προλεταριαῖτον ὀργανοῦται εἰς τάξιν» εἶναι ταυτόσημος πρὸς τὴν φράσιν : «ὀργανοῦται εἰς κόμμα πολιτικόν». ³⁾

²⁾ Ἀνεξαρτήτως ὅμως τῆς θέσεως, ἣν ἔλαβεν ὁ *Marx* ἀπέναντι τοῦ ἀπασχολοῦντος ἡμᾶς ἐνταῦθα προβλήματος, ἐρωτᾶται : ἀποτελοῦν αἱ συνδικαλιστικαὶ ἐπαγγελματικαὶ ὀργανώσεις κοινωνικοὺς σχηματισμοὺς συμπίπτοντας ἐννοιολογικῶς πρὸς τὰς κοινωνικὰς τάξεις, ἀποτελοῦν αὐταὶ τοὺς φορεῖς ταξικῶν ἀγώνων καὶ διὴ φορεῖς γνησιωτέρους τῶν πολιτικῶν κομμάτων καὶ διαστρέφοντας τὴν ἐκδήλωσιν τῆς πάλης τῶν τάξεων ὀλιγώτερον ἢ ὅσον διαστρέφουν ταύτην τὰ πολιτικὰ κόμματα :

1) Πρβλ. *Arturo Labriola, Karl Marx (L' économiste. Le socialiste)*, μετάφρ. ἐκ τοῦ ἰταλικοῦ ὑπὸ *E. Berth*, Paris (1909), σ. 217 κ. ἑ.

2) Τὸ γερμανικὸν σοσιαλδημοκρατικὸν κόμμα προήλθεν ἐκ τοῦ ἱδρυθέντος ἐν ἔτει 1863 «γενικοῦ γερμανικοῦ ἔργατικοῦ συλλόγου.» Οὗτος ἐτέλει κατ' ἀρχὰς ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ *Lassalle*. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ *Lassalle*, ὅστις ἔπεσεν ἐν ἔτει 1864, μονομαχῶν, οἱ ὀπαδοὶ τούτου ἀντέστησαν ἐπὶ μακρὸν εἰς τὴν ἐπικράτησιν τοῦ Μαρξιστικοῦ προγράμματος. Ἡ σημειωθεῖσα ἐν ἔτει 1875 ἐπικράτησις τούτου σημαίνει καὶ τὴν οὐσιαστικὴν ἱδρυσιν τοῦ σοσιαλδημοκρατικοῦ κόμματος. Πρβλ. *L. Bergsträsser*, ἐνθ' ἀν., σ. 74 κ. ἑ.

3) Πρβλ. «*Das kommunistische Manifest*», σ. 34.

Τὰ ἀνωτέρω ἐρωτήματα ἔχουν οὐσιώδη σημασίαν. Ἐὰν καταλήξωμεν εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι οὔτε διὰ τῶν ἐπαγγελματικῶν ὀργανώσεων διεξάγουν αἱ κοινωνικαὶ τάξεις τὸν ἀγῶνα των ἀμιγῶς, τότε τὸ φαινόμενον τῆς πάλης τῶν τάξεων δὲν ὑπάρχει κἂν ὡς φαινόμενον ἀπολύτως καθαρὸν, ἀλλ' ἐκδηλοῦται μεμιγμένον μὲ παράγοντες ξένους πρὸς τὴν ταξικὴν πραγματικότητα.

Ὁ *Karl Kautsky*, μελετῶν τὸ πρόβλημα τῆς πάλης τοῦ προλεταριάτου καὶ τῶν ὀργάνων, δι' ὧν ἐκδηλοῦται ἢ εἶναι δυνατὸν νὰ ἐκδηλωθῇ αὕτη, καταλήγει εἰς τὸ αἶτημα τῆς κομματικῆς πολιτικῆς ὀργανώσεως τοῦ προλεταριάτου,¹⁾ ὁρμώμενος οὐχὶ μόνον ἀπὸ πνεῦμα μαρξιστικῆς ὀρθοδοξίας, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὴν διαπίστωσιν τοῦ γεγονότος, ὅτι ἡ συνδικαλιστικὴ σωματειακὴ ὀργάνωσις τοῦ προλεταριάτου δὲν εἶναι δυνατὸν ἢ ἔστω εὐκόλον νὰ ἀποφύγῃ τὴν τάσιν «μονομεροῦς παρακολουθήσεως τῶν στενωτέρων ἐπαγγελματικῶν συμφερόντων, χωρὶς νὰ λαμβάνωνται ὑπ' ὄψιν τὰ γενικὰ ἐργατικὰ συμφέροντα».)²⁾ Ἡ διὰ τῶν σωματείων πολλάκις ἀκολουθουμένη μονομεροῦς τακτικὴ «ὄχι μόνον δὲν συμβάλλει», κατὰ τὸν *Kautsky*, «εἰς τὸ νὰ ἀνυψωθῇ τὸ ὅλον προλεταριάτον εἰς τάξιν, ἀλλ' εἶναι μάλιστα εἰς θέσιν νὰ ἀναχαιτίσῃ καὶ νὰ καθυστερήσῃ τὴν ἀνύψωσιν ταύτην».)³⁾ Αἱ παρατηρήσεις αὗται τοῦ *Kautsky* ἐπικυροῦν πλήρως τὸ ἐν τῷ πρώτῳ ἤδη κεφαλαίῳ τῆς παρούσης πραγματείας λεχθέν, τὸ ὅτι δηλαδή καὶ αἱ ἐπαγγελματικαὶ σωματειακαὶ ὀργανώσεις, δι' ὧν ζητοῦν αἱ τάξεις, ἐλλείπει ἀμέσου κοινωνικῆς ἐνότητος, νὰ ἐκδηλώσουν τὴν ὑπαρξίν των ὡς ὁμαδικῶν σχηματισμῶν ἢ μᾶλλον νὰ ἀποκτήσουν τοιαύτην ὑπαρξίν, δημιουργοῦνται ἔξω τοῦ κοινωνιολογικῶς καθωρισμένου πλαισίου τῆς τάξεως ὡς τοιαύτης. Ἐὰν τὰ πολιτικὰ κόμματα, εἰς τὴν ἱκανότητα τῶν ὁποίων, ὅπως ἐκπροσωπήσουν ἀμιγῶς τὰ συμφέροντα καὶ τὸν ἀγωνιστικὸν σκοπὸν τῶν τάξεων, πιστεύουν οἱ περισσότεροι τῶν ὀρθοδόξων Μαρξιστῶν,⁴⁾ σχηματίζονται, ὡς εἶδομεν, καθ'

1) Πρβλ. *Karl Kautsky*, *Das Erfurter Programm*, Stuttgart 1910, σ. 217 κ. ἑ.

2) Πρβλ. *Karl Kautsky*, ἐνθ' ἀν., σ. 212.

3) Πρβλ. *Karl Kautsky*, ἐνθ' ἀν., σ. 213.

4) Ἐπίσης καὶ ὁ *Enrico Ferri* ὑπεστήριξε—κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τοὺς συμπατριώτας του συνδικαλιστάς, πρὸς τοὺς *Arturo Labriola* καὶ *Enrico Leone*—τὴν ἰδέαν τῆς «ὀργανώσεως τοῦ προλεταριάτου εἰς ταξικὸν κόμμα διακεκριμένον ἀπὸ παντὸς ἄλλου κόμματος». Πρβλ. *Enrico Ferri*, *Die revolutionäre Methode*, μετάφρ. ἐκ τοῦ Ἰταλικοῦ ὑπο *Robert Michels*, Leipzig 1908, σ. 78.

ὑπέρβασιν ἐν πολλοῖς τῶν προδιαγραφομένων εἰς αὐτὰ σιωπηρῶς ἢ καὶ ῥητῶς ταξικῶν κριτηρίων, αἱ σωματειακαὶ τῶν ἐργατῶν ὀργανώσεις, εἰς τὴν γνησίαν ταξικὴν ὄντοτητα τῶν ὁποίων πιστεύουν οἱ καταπολεμοῦντες τὴν ἰδέαν τῆς κομματικῆς τοῦ προλεταριάτου ὀργανώσεως ἀντιπρόσωποι τοῦ ἐπαναστατικοῦ συνδικαλισμοῦ, εἶναι ἔτι ὀλιγότερον ἱκαναί, ὅπως ἀντιπροσωπεύσουν τὰ συμφέροντα καὶ ὅπως χρησιμεύσουν ὡς τὰ κύρια ὄργανα τοῦ ἀγῶνος κοινωνικῆς τινος τάξεως ὡς συνόλου. 1) Αἱ μνημονευθεῖσαι ἀνωτέρω παρατηρήσεις τοῦ K a u t s k y εἶναι μάλιστα δυνατὸν, γενικευόμεναι, νὰ διατυπωθῶν ὡς ἑξῆς: ἑκάστη σωματειακὴ ἐργατικὴ ὀργάνωσις, ἐκφράζουσα τὰ μερικά, ἐπαγγελματικῶς καθωρισμένα συμφέροντα κύκλου τινὸς ἐργατῶν, διασπᾷ τὴν ἐνότητα τοῦ προλεταριάτου, ἐνότητα, ἡ ὁποία, ἀνύπαρκτος «ἐνεργεία», εἶναι ὅπωςδῆποτε «δυνάμει» δεδομένη, δημιουργεῖ δηλαδή, κατ' ἀρχὴν τοῦλάχιστον, ἐγωϊστικούς εἰς τοὺς κόλπους μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς τάξεως πυρῆνας. Τὰ διάφορα ἐργατικὰ σωματεῖα, ἀποτελοῦντα ἐνώσεις ὠρισμένης φύσεως μισθωτῶν ἀποβλεπούσας ἀποκλειστικῶς «εἰς τὴν ὑπεράσπισιν ἢ βελτίωσιν τῶν ὄρων τῆς ἐργατικῆς συμβάσεως» 2) τῶν μελῶν των, συναλλάσσονται μετὰ τῶν ἐργοδοτῶν ἢ καὶ μετὰ τοῦ κράτους ὡς μεμονωμένοι συνήθως ὀργανισμοὶ καὶ δὴ ἐπὶ βλάβῃ πολλάκις τῶν συμφερόντων τῆς ὅλης τάξεως τοῦ προλεταριάτου. Τοῦτο ἀφορᾷ κυρίως ἐκεῖνας τὰς συνδικαλιστικὰς ὀργανώσεις, αἱ ὁποῖαι

1) Χαρακτηριστικὸν ἀκριβῶς εἶναι, ὅτι αἱ συνδικαλιστικαὶ ἐπαγγελματικαὶ ὀργανώσεις, αἱ ὁποῖαι ὑπὸ τῶν ὑποστηρικτῶν τοῦ ἐπαναστατικοῦ συνδικαλισμοῦ ἀνάγονται εἰς τοὺς κυρίους φορεῖς τοῦ ταξικοῦ ἀγῶνος, ὑπὸ πολλῶν ἄλλων ἐρευνητῶν ἐθεωρήθησαν ἀντιθέτως ὡς τὰ καταλληλότερα καὶ φρυσικώτερα ὄργανα τῆς ὑπ' αὐτὸ τὸ ἀστικὸν καθεστῶς ἐπιδιωκτέας ἀρμονικῆς τῆς κοινωνίας ὀργανώσεως. Μεταξὺ τῶν πρώτων, οἱ ὁποῖοι διετύπωσαν τὴν διδασκαλίαν ταύτην καὶ ἐδημιούργησαν τοιοιτοτρόπως τὰς ἰδεολογικὰς βάσεις τοῦ ὑπὸ τοῦ M u s s o l i n i εἰς πρώτην ἐφαρμογὴν τιθεμένου «σωματειακοῦ κράτους», συμπεριλαμβάνεται ὁ L é o n D u g u i t (πρβλ. τὸ ἄρθρον του «Le syndicalisme» ἐν «Revue politique et parlementaire», juin 1908, σ. 477 κ.έ.) Ἀντίκρουσιν τῆς διδασκαλίας τοῦ D u g u i t βλέπε εἰς: A. E s m e i n, Éléments de droit constitutionnel français et comparé, Paris 1914, σ. 56 κ.έ.—Ὁ E s m e i n προβάλλει, ἀντικρούων τὸν D u g u i t, σὺν τοῖς ἄλλοις καὶ τὸ ἐπιχείρημα, ὅτι διὰ τῆς ὑποχρεωτικῆς ὀργανώσεως πάντων εἰς ἐπαγγελματικὰ σωματεῖα αἴρεται ἡ ἰδέα τῆς ἐλευθερίας. Ἐκτενῆ τοῦ ἐπιχειρήματος τούτου ἀνάπτυξιν βλέπε εἰς G. L. D u p r a t, La solidarité sociale (ses causes, son évolution, ses conséquences), Paris 1907, σ. 270 κ.έ.

2) Πρβλ. S i d n e y e t B e a t r i c e W e b b, Histoire du Trade Unionisme, μετάφρ. ἐκ τοῦ ἀγγλικοῦ ὑπὸ A l b e r t M é t i n, Paris 1897, σ. 1.

βασίζονται ἐπὶ τῆς ταυτότητος ἢ καὶ ὁμοιογενείας ἔστω τοῦ ἐπαγγέλματος. «Τὸ αἶσθημα τῆς ταξικῆς ἀλληλεγγύης...», ὁμολογοῦν αὐτοὶ οἱ φανατικοὶ φίλοι τοῦ συνδικαλισμοῦ, οἱ συγγράψαντες τὴν ἱστορίαν τῶν ἀγγλικῶν «Trade Unions», «τείνει βαθμηδὸν νὰ παραχωρήσῃ τὴν θέσιν του εἰς τὸ στενὸν συμφέρον τοῦ ἐπαγγέλματος». ¹⁾ Ἀλλὰ καὶ ὅπου ἡ ὁμοιογένεια τοῦ ἐπαγγέλματος δὲν ἀποτελεῖ τὴν βάσιν τῆς σωματειακῆς ὁργανώσεως, ὅπου δηλαδὴ μὲ τὴν πρόοδον τῆς βιομηχανίας τὰ συμφέροντα τῶν ἐργατῶν, συνυφασμένα οὐχὶ μὲ τὴν χαρακτηρίζουσάν αὐτοὺς ὡς ἄτομα ἐπαγγελματικὴν εἰδικότητα, ἀλλὰ μὲ τὴν εἰδικότητα τοῦ βιομηχανικοῦ κλάδου, εἰς τὸν ὁποῖον ὑπηρετοῦν, ὀδηγοῦν εἰς τὸν σχηματισμὸν σωματειακῶν ὁργανώσεων ἀντιστοιχοῦσῶν εἰς τοὺς περὶ ὧν ὁ λόγος κλάδους καὶ οὐχὶ εἰς ἐπαγγέλματα, τὸ ἀνωτέρω πιστοποιηθὲν φαινόμενον δὲν παύει—ὑπὸ μορφὴν ἔστω ὀλιγώτερον ἔντονον—ἐκδηλούμενον. Ἐκάστη ἐργατικὴ ὁργάνωσις ἀποβλέπει εἰς τὸ νὰ βελτιώσῃ τοὺς ὅρους τῆς ἐργατικῆς συμβάσεως τῶν μελῶν τῆς εἰδικῶς, ὅταν δὲ ἡ βελτίωσις αὕτη ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς ἐπεμβάσεως τοῦ κράτους, ὅπως συμβαίνει σήμερον ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ, οἱ διοικοῦντες τὰ διάφορα σωματεῖα ἀποφεύγουν πολλάκις—ἰδίᾳ ἐφ' ὅσον πρόκειται νὰ ζητήσουν βελτίωσιν ἡμερομισθίων—νὰ συνενώσουν τὰ αἰτήματά των, ἐνεργοῦν ἀνεξαρτήτως ἀπ' ἀλλήλων καὶ καταπατοῦν πολλάκις σκοπίμως τὴν ἰδέαν πάσης γενικωτέρας ἀλληλεγγύης διὰ νὰ ἐπιτύχουν ὑπὲρ τῶν ἐργατῶν ὠρισμένου κλάδου ὅ,τι εἶναι δύσκολον νὰ ἐπιτευχθῇ δι' ὅλους. Σκοπὸς των—συγκεκριμένως καὶ κυρίως τῶν διοικούντων τὰ σωματεῖα—δὲν εἶναι κατὰ βάθος νὰ ἀγωνισθοῦν, ὅποτε ἡ ἔνωσις πάντων θὰ ἔδιδεν εἰς τὸν ἀγῶνα μεγαλειτέρας πιθανότητος ἐπιτυχίας, ἀλλὰ σκοπὸς των εἶναι νὰ ἔλθουν εἰς συναλλαγὴν, νὰ ὑποκλέψουν ὠφελήματα καὶ δὴ κυρίως διὰ νὰ ἐξασφαλίσουν οὕτω τὴν ἐπανεκλογὴν των εἰς τὴν διοίκησιν τῶν σωματείων.

Ἡ ψυχολογία ἐν γένει τῶν διοικούντων τὰ ἐργατικὰ σωματεῖα—εἴτε αἰρετοὶ εἶναι οὗτοι καὶ μέλη τῶν διοικητικῶν συμβουλίων, εἴτε ὑπάλληλοι μισθωτοὶ—ἀποτελεῖ, προκειμένου νὰ ἐκτιμήσωμεν τὴν μορφὴν τῆς συνδικαλιστικῆς τῶν ἐργατῶν ὁργανώσεως, πρόβλημα οὐσιῶδες. Καὶ ὅπου δὲν ἀναπτύσσονται εἰς τὴν συνείδησιν τῶν διοικούντων τὰ σωματεῖα ἀτομικὰ καθαρῶς συμφέροντα διασπῶντα κατ' οὐσίαν πᾶσαν ἐπαφὴν τούτων πρὸς τὸν ἀγῶνα τοῦ προλεταριάτου, ἄλλοι παράγοντες, ἐπενεργοῦντες ἀσυνειδήτως, καθιστοῦν τὴν ἐπαφὴν ταύτην

1) Sidney et Beatrice Webb, ἐνθ' ἄν., σ. 523.

ἀπλῶς ὀνομαστικήν. Ἡ μονομερὴς περὶ τὰ συμφέροντα ὠρισμένου κλάδου ἐργατῶν ἀπασχόλησις τῶν διοικούντων τὰ ἐργατικά σωματεῖα περιορίζει καταπληκτικῶς τὴν συνείδησίν των καὶ καθιστᾷ τούτους ἀνικάνους, ὅπως ἐκπροσωπήσουν τὰ συμφέροντα ὀλοκλήρου τῆς ἐργατικῆς τάξεως.¹⁾ Ὅπερ ὁμως σπουδαιότερον : ἡ ἀνύψωσις ἐργάτου τινὸς εἰς τὴν διοίκησιν σωματείου, προκαλεῖ πλήρη καὶ ἀπότομον μεταβολὴν εἰς τὸν ὅλον τρόπον τῆς ζωῆς του.²⁾ Ὁ μεγαλείτερος τῶν κινδύνων, οἱ ὅποιοι ἀπειλοῦν τὴν ταξικὴν συνείδησίν του, εἶναι ὁ ἑξῆς : Τεταγμένος, ὅπως ἐξετάζη διαρκῶς τοὺς ὅρους, ὑφ' οὓς ἐκδηλοῦνται αἱ μεταξὺ ἐργατῶν καὶ ἐργοδοτῶν ἔριδες, διαπραγματευόμενος τὰ αἰτήματα τῶν ἐργατῶν μετὰ τῶν ἐργοδοτῶν καὶ τῶν ἀντιπροσώπων τοῦ κράτους, αἰτήματα, τὰ ὅποια ἔπαυσαν νὰ θίγουν ἀμέσως τὸ ἴδιον αὐτοῦ συμφέρον, συζητῶν πλέον—πραῖγμα, τὸ ὅποιον ἰδιαιτέρως τὸν κολακεύει—ὡς ἴσος πρὸς ἴσον, δυσκόλως ἀποφεύγει τὸν πειρασμόν, ὅπως ἀναγνωρίσῃ δίκαιά τινα καὶ εἰς τὴν ἐντεχνότερον ἄλλως τε διατυπωμένην ἀποψιν τοῦ ἑτέρου μέρους, τῶν ἀντιπάλων.³⁾ Καὶ κἄτι περισσότερον : διακόπτων τὰς σχέσεις του πρὸς τοὺς ἀπλοὺς ἐργάτας, ἀπέναντι τῶν ὁποίων λαμβάνει πλέον τὸ ὕφος πάτρωνος, μειοκῶν εἰς συνοικίαν ἀστικήν, κολακευόμενος (κολακευομένης δὲ ἰδίᾳ τῆς συζύγου του) διὰ τῆς ἐπαφῆς, τὴν ὁποίαν ἀποκτιᾷ μετὰ τῶν νέων γειτόνων ἢ καὶ ἄλλων μελῶν τῆς μικροαστικῆς ἢ καὶ ἀστικῆς τάξεως, μεταβάλλει σὺν τῷ χρόνῳ (πολλάκις μάλιστα, συντομώτατα) συνείδησιν καὶ γίνεται τοιούτοτρόπως αὐτῆς ταύτης τῆς στενώτερον νοουμένης ομάδος τῶν ἐντολέων του κακὸς καὶ ἀνάξιος ἀντιπρόσωπος.⁴⁾ Αὐτοῦ τοῦ τύπου οἱ ἐργατικοὶ ἀντιπρόσωποι εἶναι μάλιστα ἐκεῖνοι, οἱ ὅποιοι—ἀφ' ἑνὸς μὲν διότι φοβοῦνται, ὅτι θὰ ἐκτοπισθοῦν, ἀφ' ἑτέρου δὲ διὰ νὰ φρανοῦν εἰς αὐτὴν εἰδικῶς τὴν συμφέρουσαν εἰς αὐτοὺς περίπτωσιν βασιλικώτεροι τοῦ βασιλέως—κηρύσσονται κατὰ τῆς ἀναμείξεως τῶν διανοουμένων εἰς τὴν ἐργατικὴν κίνησιν, κατὰ τῆς ἀναμείξεως δηλαδή ἐκείνων, οἱ ὅποιοι τοῦλάχιστον, ὅσονδήποτε καὶ ἂν ἡ συνείδησίς των μένει κοινωνιολογικῶς προσκεκολλημένη εἰς τὴν ἀνωτέραν τάξιν, ἐξ ἧς προέρχονται, ἀνήκουν τοῦλάχιστον ἰδεολογικῶς εἰς τὸ προλεταριᾶτον, προσχωροῦντες δὲ εἰς τὸ κίνημα τούτου, δὲν κερδίζουν, ἀλλ' ὑφίστανται θυσίας.

1) Πρβλ. Sidney et Beatrice Webb, ἐνθ' ἀν., σ. 524.

2) Sidney et Beatrice Webb, ἐνθ' ἀν., σ. 515 κ.έ.

3) Sidney et Beatrice Webb, ἐνθ' ἀν., σ. 517.

4) Sidney et Beatrice Webb, ἐνθ' ἀν., σ. 518 κ.έ.

“Όσα ἐλέχθησαν ἄνωτέρω, ἐν γενικωτάταις βεβαίως γραμμαῖς καὶ ὑπὸ μορφὴν ἀπλῶν ὑπαινιγμῶν, περὶ τῆς ψυχολογίας τῶν διοικούντων τὴν συνδικαλιστικὴν τῶν ἐργατῶν κίνησιν καθιστοῦν ὀφθαλμοφανὲς τὸ γεγονός, ὅτι τὰ ἐργατικὰ σωματεῖα δὲν εἶναι ὄργανα τοῦ ἀγῶνος τοῦ προλεταριάτου ὡς συνόλου, δὲν εἶναι καὶ πάντοτε καὶ κατ’ ἀνάγκην ὄργανα ἀγῶνος ἢ ἐν πάσῃ περιπτώσει τὰ καλλίτερα ὄργανα πρὸς ἐξυπηρέτησιν τῆς εἰδικῆς ἔστω ομάδος, τὴν ὁποίαν, διασπωμένης τῆς ἐννοίας τοῦ προλεταριάτου ὡς συνόλου, ἐκπροσωποῦν. Εἰς τὸ σημεῖον μάλιστα τοῦτο ἀναγκαῖον θεωροῦμεν νὰ ὑπενθυμίσωμεν τοὺς λόγους, οἱ ὅποιοι προεκάλεσαν τὴν γένεσιν καὶ ἐξακολουθοῦν συντηροῦντες καὶ σήμερον τὴν ὑπαρξιν τῶν συνδικαλιστικῶν ἐργατικῶν ὀργανώσεων. Ἡ ἱστορικὴ σχέσις τούτων πρὸς τὰς συντεχνίας τῶν μεσαιωνικῶν πόλεων εἶναι ἀπολύτως ἐπιφανειακὴ. Ἡ λογικὴ τῶν θεσμῶν συνοχὴ οὐδεμίαν ἔχει σχέσιν πρὸς τὴν ἐπιφανειακὴν χρονολογικὴν τῶν γεγονότων συνέχειαν. Αἱ συνδικαλιστικαὶ τῶν ἐργατῶν ὀργανώσεις ἐγεννήθησαν καὶ ἀνεπτύχθησαν ἐν τῷ πλαισίῳ τῆς κεφαλαιοκρατικῆς οἰκονομίας ὡς θεσμὸς αὐτοῦ τοῦ κεφαλαιοκρατικοῦ συστήματος καὶ δὴ—λαμβανομένης ὑπ’ ὄψιν τῆς μοιραίας καὶ πρὸς τὴν φύσιν τοῦ συνδεομένης ἀντιφατικῆς ὑπάρξεως τούτου—ὡς ἀντίδρασις κατὰ τοῦ ἰδεολογικοῦ βάρους τῆς κεφαλαιοκρατίας, τοῦ φιλελευθερισμοῦ. Ὁ ἐλεύθερος συναγωνισμὸς δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἀποτελέσῃ πραγματικὴ διαρκείας, διότι θὰ ὠδήγει εἰς τὴν πλήρη ἐξολόθρευσιν τοῦ ἀνθρώπινου γένους. Πρῶτοι οἱ μισθωτοὶ—συγκεκριμένως δὲ καὶ κυρίως ἐν Ἀγγλίᾳ—ἀντελήφθησαν, ὅτι ὁ συναγωνισμὸς μεταξύ των, συνιστάμενος εἰς τὴν μειοδοτικὴν προσφορὰν τῶν χειρῶν των, ἐπίεξε τὰ ἡμερομίσθια εἰς τὸ νὰ πέσουν κάτω τοῦ *minimum* τῶν ἀπολύτως ἀναγκαίων διὰ τὴν συντήρησίν των μέσων καὶ ἤρχισαν—παρ’ ὅλας τὰς ἐπὶ μακρὸν ἰσχυσάσας ἀπαγορεύσεις—νὰ συνασπίζωνται εἰς συνδικαλιστικὰς ὀργανώσεις διὰ νὰ σωθοῦν ἀπὸ τὸν κίνδυνον, τὸν ὁποῖον προεκάλει ὁ μεταξύ των συναγωνισμὸς.¹⁾ Ἡ συνδικαλιστικὴ τῶν ἐργατῶν ὀργάνωσις ἐκπληρῶνει τὸν κύριον οἰκονομικὸν καὶ κοινωνικὸν σκοπὸν τῆς διὰ τοῦ θεσμοῦ τῆς λεγομένης «συλλογικῆς ἐργατικῆς συμβάσεως».²⁾ Δι’ αὐτῆς κυρίως ἐπιτυγχάνεται ὁ ἀποκλεισμὸς τοῦ συνα-

1) Πρὸβλ. Julius Mühlendorf, Zur ökonomischen Theorie der Gewerkschaft, ἐν «Archiv für Sozialwissenschaft und Sozialpolitik», 52. Band, 2 Heft (1924), σ. 414 κ. ε.

2) Πρὸβλ. Julius Mühlendorf, ἐνθ’ ἄν., σ. 412.

γωνισμοῦ μεταξύ τῶν μελῶν ἐκάστης σωματειακῆς ὀργανώσεως, δεσμευομένων καὶ τῶν ἐργοδοτῶν κατὰ τὴν σύναψιν τῶν ἀτομικῶν μετὰ τῶν ἐργατῶν συμβάσεων εἰς τοὺς ὑπὸ τοῦ σωματείου ὑποχρεωτικῶς διὰ τὰ μέλη του τιθεμένους γενικοὺς ὅρους, ὑφ' οὔς δικαιοῦνται ταῦτα νὰ μισθώσουν τὴν ἐργασίαν τῶν. Ὡς πρὸς τὸ σημεῖον εἰδικῶς τοῦτο τοῦ ἀποκλεισμοῦ τοῦ συναγωνισμοῦ μεταξύ τῶν μελῶν μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς σωματειακῆς ὀργανώσεως ὑπάρχει βεβαίως σχέσις τῆς νεωτέρας συνδικαλιστικῆς κινήσεως πρὸς τὰς συντεχνίας τῶν μέσων αἰώνων,¹⁾ ἡ σχέσις ὅμως αὐτὴ εἶναι καὶ ὡς πρὸς αὐτὸ εἰδικῶς τὸ σημεῖον, τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖ διὰ τὴν καλύπτουσαν βιοτικῶς καὶ ἠθικῶς ὀλόκληρον τὴν ὑπαρξίν τῶν μελῶν τῆς μεσαιωνικῆς συντεχνίας μίαν ἀπλῶς φάσιν τῆς ὑπαρξέως τῆς, καθαρῶς ἐξωτερικῆ. Ὑπὸ τὸ σύστημα τῆς οἰκονομίας τῆς μεσαιωνικῆς πόλεως ὁ ἀποκλεισμός τοῦ συναγωνισμοῦ ἀπετέλει θέσιν καὶ οὐχὶ ἀντίδρασιν, ἡ ἰδεολογικὴ δὲ (ἐν πολλοῖς μάλιστα καὶ πραγματικῆ) ἰσχὺς του ἦτο οὐχὶ μερικὴ, ἀλλὰ γενικὴ, ἐξετείνεται δηλαδὴ καὶ εἰς τὰς σχέσεις τῶν διαφόρων συντεχνιῶν ὡς οἰκονομικῶν ὀργανισμῶν πρὸς ἀλλήλας. Ἡ συνδικαλιστικὴ ἀντιθέτως ὀργάνωσις τῶν ἐργατῶν ἀποτελεῖ ἀντίδρασιν προερχομένην ἐξ ἀμέσου βιοτικῆς ἀνάγκης²⁾ καὶ δὴ ἀνάγκης ἐκδηλουμένης εἰς τὴν συνείδησιν τῶν ἐργατῶν οὐχὶ ὡς μελῶν ὀλοκλήρου τῆς ἐργατικῆς τάξεως, ἀλλ' ὡς φορέων κοινοῦ εἰδικοῦ ἐπαγγέλματος ἢ ἔστω ὡς μισθωτῶν ὑπηρετούντων ὄρισμένον κλάδον βιομηχανικῆς ἐπιχειρήσεως. Δι' αὐτὸ καὶ αἱ ὁμοσπονδιακαί, κυρίως δὲ αἱ συνομοσπονδιακαί τῶν ἐργατικῶν σωματείων ὀργανώσεις ἔχουν ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ—συγκεκριμένως δὲ (καὶ τοῦτο νὰ ἐξετάσωμεν κατωτέρω) ἐφ' ὅσον δὲν γίνονται φορεῖς κοιμητικῶν πολιτικῶν ἰδεολογιῶν—τυπικὸν καὶ ὀνομαστικὸν χαρακτῆρα. Ὁ συνδικαλισμὸς ὡς τοιοῦτος ἐκπληροῖ τὸν προορισμὸν του οὐσιαστικῶς διὰ τῶν μεμονωμένων ἐργατικῶν σωματείων, τῶν ὁποίων ὅμως ἡ ὑπαρξις—ὡς ἐτονίσθη ἤδη—σημαίνει διάσπασιν τῆς ἐννοίας τοῦ προλεταριάτου ὡς συνόλου. Ἡ γενικὴ συνομοσπονδία τῶν ἐργατικῶν σωματείων ἀποτελεῖ κατ' ἀνάγκην τύπον ἐξωτερικόν, συμβολίζει τεχνητῶς μόνον τὴν ἐνότητα τοῦ προλεταριάτου καὶ συμβολίζει μάλιστα ταύτην ἀπλῶς καὶ

1) Πρβλ. καὶ Emil Lederer, ἐνθ' ἀν. σ. 10.

2) Ἡ ἀνάγκη αὐτὴ συμβαδίζει ἄλλως τε πρὸς τὴν συγκεντρωτικὴν τάσιν αὐτοῦ τοῦ ἀποχωρισθέντος ὑπὸ τὸ ἀστικὸν καθεστῶς ἀπὸ τὴν ἐργασίαν κεφαλαίου. Πρβλ. σχετικῶς: J. Paul-Boncour, Le fédéralisme économique, Paris 1900, σ. 81.

μόνον τόσον, ὅσον χρειάζεται διὰ νὰ ἀμβλύνη ἀκριβῶς τὴν ἀγωνιστικὴν τοῦ προλεταριάτου ἰκανότητα. Ἐκπληρουμένου κατ' οὐσίαν τοῦ συνδικαλιστικοῦ σκοποῦ διὰ τῶν μεμονωμένων σωματείων, ἡ γενικὴ συνομοσπονδία περιορίζεται κυρίως—λέγοντες δὲ τοῦτο, ἔχομεν ὑπ' ὄψιν μας καὶ εἰκόνας τῆς ἑλληνικῆς συνδικαλιστικῆς ζωῆς—εἰς τὸ νὰ συγκαλῆ γενικά τινα συνέδρια, εἰς τὰ ὅποια καλοῦνται καὶ παρίστανται τὰ μέλη τῆς κυβερνήσεως, οἱ ἀρχηγοὶ τῶν κομμάτων τῆς ἀντιπολιτεύσεως, ὡς καὶ ἄλλοι εὐυπόληπτοι πολῖται, διατυποῦνται διάφοροι, εἰς τόνον ἀστικώτατον, φιλοφρονήσεις, προκειμένου δὲ περὶ τῆς ἀντιμετώπισεως ἀμέσου τινος ἀνάγκης, προτιμᾶται ἡ τακτικὴ τῆς ἐπαιτείας, πρὸς τὴν ὅποιαν οἱ ἀντιπρόσωποι τῆς κρατούσης τάξεως ἐνθουσιωδῶς (κυρίως διὰ λόγων καὶ λυρικῶν ἀποστροφῶν) ἀνταποκρίνονται. Αὐτὰ δὲ τὰ εὐ-τράπελα δὲν συμβαίνουν μόνον παρ' ἡμῖν. Ὁ Enrico Ferri, κηρύσσων ἄλλοτε τὴν ἀνάγκην, ὅπως αἱ ἰταλικαὶ συνδικαλιστικαὶ ὀργανώσεις στραφοῦν πρὸς δεδηλωμένας σοσιαλιστικὰς κατευθύνσεις, παραιτούμεναι τῆς τακτικῆς τοῦ νὰ δέχωνται ἐνισχύσεις καὶ βοηθήματα ἀπὸ τὴν κρατοῦσαν τάξιν, ἐτόνισεν ἰδιαιτέρως τὸν κίνδυνον, τὸν ὅποιον διέτρεχον αὐταί, παραμένουσαι πολιτικῶς οὐδέτεραι, νὰ καταντήσουν ὅπως τὰ ἀγγλικά «Trade Unions». ¹⁾ Πῶς εἶχον δὲ ταῦτα καταντήσει—συγκεκριμένως πρὶν ἢ ἀναπτυχθῆ τὸ ἀγγλικὸν ἐργατικὸν κόμμα—μᾶς περιγράφουν οἱ Sidney καὶ Beatrice Webb. Τὰ συνέδρια τῶν ἀγγλικῶν συνδικαλιστικῶν ἐνώσεων, τὸ κύριον τοῦτο ὄργανον τῆς γενικῆς συνομοσπονδιακῆς τῶν ὀργανώσεως, συγκαλούμενα κατ' ἔτος εἰς βιομηχανικὸν τι κέντρον, ἐνεφάνιζον τὴν ἑξῆς μορφήν: «Ὁ δήμαρχος καὶ τὸ δημοτικὸν συμβούλιον τῆς πόλεως, εἰς τὴν ὅποιαν συνεκαλεῖτο (τὸ συνέδριον), ἔρχονται νὰ χαιρετήσουν ἐπισήμως τοὺς ἀντιπροσώπους καὶ διοργανῶνουν συνήθως μεγαλοπρεπῆ πρὸς τιμὴν τῶν δεξιῶσιν. Τὸ δημόσιον θεωρεῖον εἶναι πλήρες ἐνδιαφερομένων θεατῶν. Διακεκριμένοι ξένοι, ἀντιπρόσωποι τῶν ὑπουργείων τῆς κυβερνήσεως, ἀπεσταλμένοι τῆς ἐνώσεως τῶν συνεργατικῶν καὶ ἄλλων σπουδαίων ὀργανώσεων, πολιτικοὶ ἄνδρες περίεργοι καὶ ὑπουργοὶ θηρεύοντες δημοτικότητα παρακολουθοῦν ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους τὰς συζητήσεις ἐκάστης ἡμέρας». ²⁾

Ἡ διαγραφὴ αὕτη τοῦ πρωτοκόλλου τῶν συνεδρίων μᾶς ἀρκεῖ διὰ νὰ φαντασθῶμεν καὶ ὅ,τι περαιτέρω συνέβαιεν. Ἐπαναλαμβάνομεν

1) Πρὸβλ. Enrico Ferri, ἐνθ' ἄν., σ. 80.

2) Sidney et Beatrice Webb, ἐνθ' ἄν., σ. 532.